

جایگاه اصول حقوق بین الملل در برابر تغییرات اقلیمی در جامعه جهانی

محمدباقر محمودی

محقق دوره دکتری حقوق
بین الملل عمومی

عادل محمدی

محقق دوره دکتری حقوق بین الملل
عمومی و مدرس دانشگاه

(زیر نظر)

دکتر سید باقر میرعباسی

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

سرشناسه	میرعباسی، باقر، ۱۳۲۲ -
عنوان و نام پدیدآور	جایگاه اصول حقوق بین الملل در برابر تغییرات اقلیمی در جامعه جهانی / سیدباقر میرعباسی، عادل محمدی، محمدباقر محمودی.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۹۰ ص.
شابک	978-600-114-719-7
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۸۵.
موضوع	تغییرات اقلیمی Climatic changes
موضوع	حقوق بین الملل International law
موضوع	تغییرات اقلیمی -- جنبه های حقوقی Climatic changes -- Legal aspects
شناسه افیس	محمدی، عادل، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	محمودی، محمدباقر، ۱۳۵۲ -
رده بند کنگره	۱۳۹۶ م ۷ الف / ۹۱۱ / QC
رده بندی دیویی	۵۵۴
شماره کتابشناسی ملی	۴۵۹۳۵۸۹

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی - نرسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۶۶۲۰۵۸۰

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۱، تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰-۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

جایگاه اصول حقوق بین الملل در برابر

تغییرات اقلیمی در جامعه جهانی

دکتر سید باقر میرعباسی - عادل محمدی - محمدباقر محمودی

چاپ اول: ۱۳۹۶ تیراژ: ۵۰۰ جلد قیمت: ۱۶۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-719-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۱۹-۷

صفحه	عنوان
۱۱	پیشگفتار.....
۱۳	مقدمه.....
۱۷	فصل اول - تغییرات اقلیمی.....
۱۹	تغییرات اقلیمی در حقوق بین الملل.....
۱۹	تعریف تغییرات اقلیمی.....
۲۰	تغییرات اقلیمی و اثرات آن.....
۲۲	علل تغییرات اقلیمی.....
۲۳	منشأ تغییرات اقلیمی و خطرات پیش بینی شده.....
۲۳	منابع و ساطع کنندگان گازهای گلخانه ای.....
۲۵	۱-۲-۲- زبان های پیش بینی شده حاصل از تغییرات اقلیمی.....
۲۷	۱-۳- رژیم تغییرات اقلیمی.....
۲۸	طرح ۲۰۰۱ راجع به مسئولیت دولت ها در قبال اعمال متخلفانه بین المللی.....
۳۱	طرح ۲۰۰۶ راجع به اصول تخصیص زبان در خسارت فراموش شده برای اعمال مخاطره آمیز.....
۳۳	کنوانسیون چارچوب سازمان ملل در مورد تغییرات اقلیمی (UNFCCC).....
۳۴	بند اول: اهداف.....
۳۴	بند دوم: تعاریف.....
۳۵	بند سوم: الزامات.....
۳۶	بند چهارم: اصول.....
۳۷	پروتکل کیوتو.....
۳۸	بند اول: اهداف.....
۳۸	بند دوم: الزامات.....
۳۹	بند سوم: اجرای مشترک الزامات.....
۴۰	بند چهارم: تخمین رژیم تغییرات اقلیمی.....
۴۱	گفتار پنجم: کنفرانس کپنهاگن.....
۴۳	فصل دوم - مسئولیت دولت ها در قبال تغییرات اقلیمی.....
۴۵	مسئولیت بین المللی.....
۴۹	مسئولیت دولت ها در قبال اعمال متخلفانه بین المللی.....

۵۳	بند اول: مبنای مسئولیت دولت‌ها در قبال اعمال متخلفانه بین‌المللی
۵۳	الف: نظریه خطا یا تقصیر
۵۳	ب: نظریه خطر
۵۶	بند دوم: ارکان مسئولیت
۵۷	۱. قابلیت انتساب فعل به دولت
۶۰	۲. نقض تعهد بین‌المللی توسط دولت
۶۲	مسئولیت بین‌المللی برای اعمال منع نشده
۷۱	بند اول: مبنای مسئولیت برای اعمال منع نشده
۷۲	الف: نظریه خطا یا تقصیر
۷۵	ب: نظریه خطا
۷۶	مسئولیت محض مطلق
۸۰	الف - اصل برداشت توسط آلوده ساز
۸۱	بند دوم: ارکان مسئولیت
۸۲	ب: وجود ضرر
۸۴	ب: عمل زیان بار
۸۵	رابطه سبب
۸۸	حدود اعمال مسئولیت ناشی از اعمال منع نشده در حقوق بین‌الملل
۸۹	مفهوم اعمال مخاطره‌آمیز منع نشده در حقوق بین‌الملل
۹۱	مفهوم خسارت فرامرزی مهم
۹۳	فصل سوم - مسئولیت دولت‌ها در قبال خسارات ناشی از تغییرات اقلیمی
۹۵	اثبات ضرر و جبران آن
۹۵	قاعده لاضرر
۹۵	بند اول: داوری قضیه تربیل اسملتر و گابسیکو-ناگیماروس
۹۶	گابسیکو-ناگیماروس
۱۰۱	بند دوم: بیانیه استکهلم (۱۹۷۲)
۱۰۲	بند سوم: بیانیه ریو (۱۹۹۲)
۱۰۳	بند چهارم: اعمال پذیری قاعده لاضرر بر تغییرات اقلیمی
۱۰۴	جبران خسارت
۱۰۶	پیشگیری از خسارات حاصل از تغییرات اقلیمی
۱۱۳	نظریه محدودیت در اعمال حقوق در نظام‌های حقوق ملی و بین‌المللی

۱۱۳	بند اول: نظریه محدودیت در اعمال حقوقی در نظام حقوقی ملی
۱۱۶	بند دوم: سیر تحول و نظریه محدودیت در اعمال حقوق در نظام حقوقی بین‌المللی
۱۲۰	کمیسیون حقوق بین‌الملل و نظریه پیشگیری خسارت ناشی از اعمال منع نشده در حقوق بین‌الملل
۱۲۳	بند اول: توسعه قواعد اولیه از رهگذر قواعد ثانویه
۱۲۷	بند دوم: پذیرش مسئولیت محض برای متصدی
۱۲۸	بند سوم: تعهد به پیشگیری
۱۳۱	«اعمال مراقبت مقتضی»
۱۳۴	مضمون اعلام مراقبت مقتضی
۱۳۴	۱. توسعه یدار
۱۳۴	۲. اصل اعمال احتیاطی و قابلیت پیش‌بینی ضرر
۱۳۵	۳. نظارت و ارزیابی زیارت محیط زیست
۱۳۶	بند چهارم: اشکال پیشگیری ضرر زیارت فرامرزی
۱۳۷	اعطای مجوز
۱۳۷	ارزیابی خطر
۱۳۹	اعلام و اطلاع
۱۴۲	تبادل اطلاعات و اعلام خطرات و زیان‌های احتمالی به ع
۱۴۴	آمادگی اضطراری و اطلاع وضعیت اضطراری
۱۴۵	خصوصی‌سازی مسئولیت بین‌المللی
۱۴۶	پذیرش مسئولیت متصدی
۱۴۸	بند اول: تبیین اصل کانالیزه کردن مسئولیت
۱۵۴	بند دوم: نقد و توجه اصل کانالیزه کردن مسئولیت
۱۵۵	مسئولیت در سطح حقوق داخلی دولت منشأ زیان
۱۵۷	جمعیت شدن مسئولیت در خسارت‌های زیست محیطی
۱۶۱	بیمه مسئولیت و تضمین‌های مالی
۱۶۶	ایجاد صندوق‌های خاص جبران خسارت
۱۷۲	چالش در استفاده از رویکرد مسئولیت دولت‌ها در خسارات حاصل از تغییرات اقلیمی
۱۷۲	تعدد عوامل ایجادکننده تغییرات اقلیمی
۱۷۳	عدم شناسایی حتمی دولت مسئول
۱۷۷	نتیجه‌گیری
۱۸۵	فهرست منابع

پیشگفتار

در کتاب در پیش، در مسئولیت مدنی دولت‌ها در قبال خسارات ناشی از تغییرات اقلیمی مورد مطالعه قرار گرفته است. تغییرات اقلیمی در تاریخ زمین‌شناسی به صورت پیوسته ثبت شده است، اما مسئله اصلی در تغییرات کنونی، بحث مبنای انسانی بودن و سرعت بالای این تغییرات است. از مهم‌ترین عوامل مورد تأیید دانشمندان برای تغییرات اقلیمی که توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل (ILC) نیز پذیرفته شده است، تولید بالای گازهای گلخانه‌ای توسط کشورهای توسعه یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه است. تغییرات سریع اقلیم موجب افزایش سرعت ذوب یخچال‌ها، افزایش سطح آب دریاها، از بین رفتن لایه‌وزن، گرم شدن زمین و افزایش چشمگیر مخاطرات جوی است.

جامعه حقوق بین‌الملل مسئولیت دولت‌ها را در قبال خسارات‌های ناشی از تغییرات اقلیمی در قالب مسئولیت مسئولیت محض در نظر گرفته است و در کنوانسیون و پروتکل‌هایی که وجود دارد مسئولیت دولت‌ها در این مورد را مورد بررسی قرار داده است. کمیسیون حقوق بین‌الملل با مطرح ساختن مسئولیت بین‌المللی ناشی از اعمال منع نشده در حقوق بین‌الملل، از طریق تصویب دو طرح پیش نویس مواد ۲۰۰۱ در مورد «پیشگیری از خسارت فرامرزی ناشی از اعمال مخاطره‌آمیز» و پیش نویس اصول ۲۰۰۶ «تخصیص زیان در خسارت فرامرزی ناشی از اعمال مخاطره‌آمیز» گامی فراتر در حمایت از محیط زیست و اقلیم برداشته است. در کنوانسیون UNFCCC و پروتکل آن هدف اصلی تثبیت تمرکز گازهای گلخانه‌ای و نیز جلوگیری از گرم شدن زمین به میزان ۲ درجه در مقایسه با سطح پیش از صنعتی شدن است. الزامات این کنوانسیون کاهش انتشار و تولید گازهای گلخانه‌ای برای کشورهای اصلی تولید کننده گازهای گلخانه‌ای

بود. در پروتکل کیوتو نیز این الزامات و اهداف دنبال شد با این تفاوت که دوره‌های الزام چند ساله برای کشورهای مذکور تعیین شد و سیاست‌های محدود سازی کاهش ۵ درصدی انتشار گازهای گلخانه‌ای کشورهای موجود در پیوست ۱ پروتکل، نسبت به سطح آن در سال ۱۹۹۰ بود. تفاوت اصلی که در پروتکل کنهاگن نسبت به قبل دیده می‌شود، اقدام به تاسیس صندوق مالی در مورد کشورهای در حال توسعه برای بکارگیری سیاست‌ها و اقدامات جهت جلوگیری از تغییرات بیشتر اقلیمی بود.

با توجه به معرفی اقلیم به عنوان مسئله همگانی مردم جهان، به نظر می‌رسد قانون لاضرر قابل اعمال برای خسارات ناشی از تغییرات اقلیم باشد و چون متعلق به همه مردم است، هر گونه خسارت به آن موجب اضرار به شایع است.

با این حال، سردرگمی و ابهامی که راجع به مسئولیت دولت‌ها در مسائل زیست محیطی مطرح است، بحث پیگیری و اعمال مراقبت مقتضی متناسب با آن است. از دولت‌های این انتظار می‌رود که در صورت قابل پیش‌بینی، دین زیان به اقلیم، اعمال مراقبت مقتضی را به درستی انجام دهند. دومین رویکرد، خصوصاً سازه است که از طریق رویکرد خصوصی سازی مسئولیت در اعمال منع نشده از دو طریق محقق شده است: طرق اول، پذیرش مسئولیت ابتدائی متصدی به جای مسئولیت منشأ دولت است که از آن به نازلزه کردن مسئولیت به سمت متصدی نیز یاد می‌شود و طرق دوم، فرو کاستن مسئولیت از سطح میان بخشی، سطح حقوق داخلی دولت منشأ زیان است. رویکرد آخری که به چشم می‌خورد رویکرد جمعی شدن مسئولیت است. طرق اول، یمنه مسئولیت و تضمین‌های مالی و طرق دوم، ایجاد صندوق‌های بین‌المللی که در کنوانسیون کنهاگن مورد متأخر مورد استفاده قرار گرفته است.

چالش‌هایی ممکن است در احراز مسئولیت دولت‌ها در قبال خسارات ناشی از تغییرات اقلیمی پیش رو آید، به عنوان مثال عدم قطعیت در عوامل ایجاد کننده این تغییرات، تعدد عوامل، جبران خسارت، تقسیم هزینه‌ها، لیکن اعمال مراقبتی مقتضی و نیز اقدامات پیشگیرانه و احتیاطی می‌تواند بهترین شکل ممکن مسئولیت دولت‌ها را در این رابطه نشان دهد.

عادل محمدی

محقق دوره دکتری حقوق بین الملل عمومی و مدرس دانشگاه

محمد باقر محمودی

محقق دوره دکتری حقوق بین الملل عمومی

مقدمه

جهان در حال مواجه با تحولات زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی حاصل از تغییرات اقلیمی است. میانگین دما در نیمه شمالی روندی صعودی را طی می کند و تردیدی بر وجود این تغییرات باقی نمی گذارد. اثرات حاصل از تغییرات اقلیمی را امروزه می توان مشاهده و محاسبه کرد و شکی وجود ندارد که اثرات ریان بار جدیدی در آینده خواهد داشت. با این وجود اقلیم در طول تاریخ زمین متحمل تغییرات شده و محیط زیست مرتبط به آن نیز، متعاقباً دچار تغییرات می شود. در طول تاریخ زمین به علل مختلف زمین شناختی، دوره های یخبچالی و بین یخبچالی وجود داشته است که موجب تغییرات پیوسته اقلیم شده اند. بنابراین تغییر اقلیم و پدیده های مرتبط با آن به هیچ وجه پدیده جدیدی نیست. اما، تغییرات طبیعی در گذشته، به علت پدیده های طبیعی رخ داده است. پدیده جدید این است که تغییرات سریع کنونی به علت فعالیت های انسان در حال رخ دادن است.

جمله مشهوری که در زمینه محیط زیست وجود دارد و باید آن را عنوان کرد این است که «محیط زیست مرز نمی شناسد» که صد البته در مورد گرمایش جهانی کاملاً درست به نظر می رسد. این گرمایش جهانی عمده تاً حاصل تولید و انتشار گازهای گلخانه ای است که توسط کشورهای صنعتی تولید می شود. به عنوان مثال آمریکا عامل تولید بیش از ۳۰ درصد از دی اکسید کربن تولید شده در سال های مابین ۱۹۹۰-۱۹۹۹ بوده است.

تأثیر انسان بر محیط زیست پیرامون عمری به قدمت حیات بشری دارد. اما تخریب و نابودی آن با انقلاب صنعتی و افزایش سریع جمعیت به نحوی خطرناک شدت یافته است. پیشرفت علم و فناوری نیز از طرفی انسان را قادر ساخت تا طبیعت را مقهور خود سازد و از طرف دیگر موجب

انهدام تدریجی اما مستمر محیط زیست گردید. به عبارت بهتر، گرچه مدت‌ها است بشر متوجه اهمیت محیط زیست در زندگی خود شده است اما امروزه خطر بزرگی که بشر از ناحیه مشکلات زیست محیطی احساس می‌کند نه تنها آرامش و امنیت زندگی او را بر هم زده، بلکه موجودیت او را در معرض تهدید و خطر قرار داده است. بنابراین در کنار مشکلاتی که امروز بشر دارد، فاجعه بر هم خوردن تعادل زیست محیطی، یکی از مهم‌ترین مسئله و دغدغه‌های او است. در واقع رویکردی که جامعه بین‌المللی در سال‌های اخیر به موضوع محیط زیست اتخاذ نموده است سبب شده تا همگان بیش از پیش در یابند که این مقوله به عنوان یک مسئله مهم در جهت حفظ و استمرار حیات بشری در کنار سایر ابعاد زیست محیطی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

بدون شک، حفاظت از محیط زیست بر همه مردم صرف نظر از نژاد، زبان، تابعیت، و دین در هر زمان و هر مکان جاری و شایسته بوده و دولت‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد غیر وابسته به دولت می‌بایست در این امر کوشا باشند. بنابراین حفظ محیط زیست چهره دولتی، ملی، بین‌المللی فری دارد.

مشکل آلودگی محیط زیست امروز جهان، مشکل تنها یک کشور و یا یک قلمرو خاص نیست، بلکه مشکل کل جهان است که در درازنده مسائل مختلفی نیز هست که از جمله آنها می‌توان به آلودگی آب و هوا، گرم شدن کره زمین، آلودگی سطح آب دریاها، انهدام گونه‌های گیاهی و جانوری فرسایش لایه اوزن، تخریب جنگل‌ها، باران اسیدی، آلودگی‌های صوتی و آزمایش‌های هسته‌ای اشاره کرد.

حقوق بین‌الملل جهت پاسخگویی به مسائل و مشکلات زیست محیطی جهانی و حل حقوقی آنها، اقدام به وضع قواعد و مقرراتی کرده که این امر باعث پیدایش شاخه‌ای در حقوق بین‌الملل به نام حقوق بین‌المللی محیط زیست شده است. که این یکی از جدیدترین شاخه‌های حقوق بین‌الملل است.

یکی از اسباب توسعه قواعد حقوقی مقابله با تهدیدهایی است که سلامت محیط زیست و متعاقباً حیات انسان را به مخاطره می‌اندازد. حقوق بین‌الملل محیط زیست با این که چند صباحی از عمر آن نمی‌گذرد و شاخه‌ای جوان از حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود ولی توانسته است بسیاری از بخش‌های نظام حقوقی بین‌المللی مانند حقوق بشر، حقوق بین‌الملل اقتصادی، حقوق مسئولیت مدنی و کیفری بین‌المللی و... را با تلاطمی جدی مواجه سازد. به نظر می‌رسد حقوق بین‌الملل

محیط زیست سهمی بسزا در بسط و گسترش حقوق مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها داشته باشد. مطرح شدن بحث مالی چون مسئولیت محض و مسئولیت اموال منع شده در حقوق بین‌الملل تا حدی حاصل تأثیر حقوق بین‌الملل محیط زیست بر نظام مسئولیت بین‌المللی بوده است.

بر اساس حقوق بین‌الملل کلاسیک دولت‌ها بر قلمرو خویش و منابع طبیعی موجود در آن از حاکمیت مطلق و صلاحیت انحصاری برخوردار است. حال آنکه حقوق بین‌الملل محیط زیست ماهیتاً این اصول را به چالش طلید، زیرا بر مبنای یافته‌های جدید، محیط زیست مرز نمی‌پذیرد و حیطه صلاحیت سراسری دولت را در می‌نورد. به عنوان مثال توده‌های هوا، جریان‌های اقیانوسی، رودخانه‌ها و گونه‌های جانداران مهاجر همگی بدون ملاحظه مرزهای تصنعی انسانی در حال حرکت و جابجایی هستند. گرچه در ظاهر دولت‌ها در قلمرو خویش دارای حق حاکمیت مطلق هستند ولی نظام بین‌المللی متشکل از کشورهای برابر، ترسیم‌کننده چهره‌ای نسبی از حاکمیت کشورهاست؛ و آزادی نامحدود در بهره‌برداری انحصاری از منابع طبیعی توسط کشور ذی‌ربط، منافع سایر کشورها تحت تأثیر قرار می‌گیرد. کشور مزبور نمی‌تواند در زمینه بهره‌گیری از منابع خود آزادی انحصاری یا نامحدود اعطا کند. بر این اساس در حقوق بین‌الملل محیط زیست، جلوگیری از آلودگی مورد تأکید قرار گرفته، معیارها، جهانی مشترک جهت به نظم در آوردن اعمالی خاص و یا ممنوع ساختن برخی فعالیت‌های انتخاب‌گریده است.

حقوق بین‌المللی محیط زیست حفاظت از محیط زیست را از طریق پیگیری نموده است. طریق اول آن است که با تمسک به قواعد اولیه مقرراتی را در زمینه پیشگیری و پیشگیری از آلودگی وضع نموده است و بدین ترتیب سعی نموده است تا قبل از ورود خسارت به محیط زیست مانع آن شود. یعنی بیشتر نگاه پیشگیرانه دارد تا نگاهی درمانی. طریق دوم آن است که با توسل به قواعد ثانویه در صورت نقص قواعد اولیه برای دولت‌ها ایجاد مسئولیت بین‌المللی می‌نماید. با این توضیح که اگر دولتی تعهدات موجود در قواعد اولیه را جهت پیشگیری از وقوع آلودگی و خسارت به محیط زیست رعایت ننماید باید خسارت به بار آمده از این نقص تعهد را جبران نماید و همچنین باید توجه داشت که هر نظام حقوقی در پی آن است که شیوه‌های گوناگونی برای جبران خسارت ابتکار کند و به نظم یگانه‌ای پایبند نشود. نظریه‌ها و رویه‌ها برای پاسخگویی به نیازهای گوناگون به وجود می‌آورد. به عنوان مثال، صدمه‌ای وارد به کارگران

ممکن است با خساراتی که در راندگی ایجاد می شود متفاوت باشد و هر کدام نظم ویژه ای را ایجاد کند، تمام شیوه ها نیز در همان زمان و مکان جزء یک نظام حقوقی باشد. در همین راستا در حقوق بین المللی دو نوع مسئولیت به موازات هم مورد شناسایی قرار گرفته است که یکی مسئولیت دولت ها در قبال اعمال متخلفانه بین المللی و دیگری مسئولیت بین المللی ناشی از اعمال منع نشده می باشد.

در واقع در حقوق بین الملل کلاسیک فقط دولت ها را در صورت نقص تعهد و یا وقوع عمل متخلفانه بین المللی از سوی آن ها مسئول می دانست. ماده یک طرح ۲۰۰۱ کمیسیون حقوق بین المللی راجع به مسئولیت بین المللی دولت ها به این مطلب این گونه اشاره می کند که ارتکاب عمل متخلفانه بین المللی از جانب یک دولت موجب مسئولیت بین المللی آن دولت می شود. به بیان دیگر، کلاسیک از مسئولیت، مسئولیت بین المللی دولت ها بعد از نقض تعهد یا وقوع عمل متخلفانه بین المللی محقق می شود و قبل از آن طرح، مسئولیت بین المللی دولت ها به لحاظ حقوقی ممکن می شد و مرحله قبل از آن که به قواعد اولیه مربوط می شود را نیز در بر می گیرد. پیشرفت ها و پیچیدگی های صنعتی از اواخر قرن نوزدهم به این طرف مفهوم کلاسیک مسئولیت را متحول ساخته و در مواردی نقطه آغاز مسئولیت دولت ها را به مرحله قبل از تعهد توسعه داده است. در همین راستا طرح کمیسیون حقوق بین الملل در مورد مسئولیت دولت ها در قبال اعمال متخلفانه بین المللی در سال ۲۰۰۱ به تصویب رسید و از سوی دیگر جبران ضرر و زیان ناشی از اعمال منع نشده از سال ۱۹۷۸ در کمیسیون حقوق بین المللی مطرح شد و نهایتاً بخش اول از فعالیت خود را تحت عنوان طرح پیشگیری از خسارت فرامرزی ناشی از اعمال مخاطره آمیز در سال ۲۰۰۱ به پایان رساند. بخش دوم از فعالیت خود را با عنوان مسئولیت بین المللی برای نتایج زیان بار ناشی از اعمال منع نشده در حقوق بین المللی به تصویب رسانید و این همه تحولات خود گویای اهمیت بنیادین تغییرات زیست محیطی و لازمه جلوگیری از نابودی کره مسکون بشر می باشد.

دکتر سید باقر میرعباسی (تکنابنی)

استاد تمام دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

عادل محمدی

محقق دوره دکتری حقوق بین الملل عمومی و مدرس دانشگاه